

ПЕРЕДАЧА АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ ГОВОРІННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Шатохіна Наталія Юріївна

здобувач ступеня магістра факультету романо-германської філології
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Яровенко Людмила Степанівна

канд.фіз.наук, доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна

Було проведено дослідження семантичного потенціалу дієслів говоріння у вихідній мові (ВМ) та проаналізовано способи їх відтворення в мові перекладу (МП). Матеріалом дослідження слугував роман Ніла Геймана «Американські боги» та його український переклад, який було виконано Галиною Герасим та Олесем Петік.

Вибір саме дієслів говоріння у якості об'єкта вивчення обумовлено їх високою частотністю у мові та мовленні і їх місцем та роллю в лексичній системі двох мов. Крім того, вони входять в основний словниковий склад мови та займають провідне місце у формуванні мовної картини світу. Дієслова говоріння не тільки передають зміст висловлювань, але також відображають національні, культурні й соціальні особливості комунікації. Правильне і точне передавання таких нюансів є важливим для збереження прагматичних та стилістичних функцій вихідного тексту.

Дієслова, що позначають говоріння, займають значне місце у мікросистемі дієслів комунікативної діяльності сучасної англійської мови. Їхня когнітивна функція зумовлює різноманітність концептуальних структур, які застосовуються для вираження різних типів інформації, пов'язаних із концептом «говоріння». [3]

Загальною семантичною ознакою усієї групи (вираження процесу мовлення) є те, що кожне дієслово вказує на певну мовленнєву діяльність. Деякі дієслова виражають процеси говоріння, інші позначають процеси мовлення, пов'язані з життям і діяльністю людини – волевиявленням, проявом різних емоцій. [2]

Семантична різноманітність дієслів говоріння є складним і багатосаровим феноменом, який відображає культурні, соціальні та мовні особливості, характерні для різних мовних спільнот. Вивчення

дієслів говоріння, таких як «say», «tell», «speak», «talk» в англійській мові, а також їх українських відповідників, як «казати», «говорити», «розповідати», дозволяє глибше зрозуміти семантичні межі та функціональні можливості кожного з цих дієслів, враховуючи контексти їх вживання. Англійська та українська мови мають свої особливості в організації лексичної системи дієслів говоріння, що впливає на те, як ці дієслова використовуються в реальних комунікативних ситуаціях, а також на те, як вони сприймаються носіями мови. Найбільший інтерес та складність представляє проблематика їх перекладу в цільовій мові.

Загально прийнято перекладати всі полісемічні лексичні одиниці, включаючи дієслова говоріння, на трьох рівнях, а саме:

- На рівні словникових відповідників (з використанням найближчого еквівалента, що зберігає основну семантику).
- На рівні контекстуальних заміन (з адаптацією дієслова відповідно до контексту, що включає використання okazіональних відповідників).
- На рівні нульового перекладу (дієслово говоріння вважається надлишковим та опускається).

Зазвичай перекладачі звертаються до словникових відповідників, щоб як найточніше передати сенс, але так само значущу роль відіграє оточення дієслова та контекстуальна ситуація, через що доводиться застосовувати контекстуальні заміни та іноді змінювати семантику слова, виходячи з умов контексту.

Найбільшу частку серед дієслів мовлення, звісно, займають базові дієслова з широкою семантикою, такі як «say», «tell», «speak», «talk», але не менш важливу роль грають і решта дієслів, які мають інше, диференційне значення, наприклад, ті, які позначають спосіб мовлення або зміст говоріння.

У тексті роману зареєстровано 773 слововживань дієслів говоріння та проведено аналіз їх семантики в ВМ за допомогою Великого англо-українського словника під редакцією М. Гороть [1]. Для аналізу були виокремлено дієслова з тексту та проаналізовані способи їхнього відтворення в українському перекладі на різних рівнях.

Найбільшу частку з проаналізованих дієслів говоріння склало дієслово «say» (477 слововживань), а також інші базові дієслова говоріння: «tell» (71 слововживань), «speak» (13 слововживань), «talk» (19 слововживань). На решту слововживань приходяться різні дієслова, які конкретизують процес мовлення, такі як: mention (1), ask (105), squeal (1), protest (2), offer (1), call (20), mean (1), point out (1), hazard (1), whisper (7),

persuade (1), insist (1), announce (1), roar (1), joke (1), consult (1), make a phone call (1), confide (1), discuss (1), agree, тощо.

Незважаючи на широку понятійну різноманітність дієслова говоріння «say» і його представленість у 20 відповідниках у словнику, в перекладі роману дієслово «say» має наступні контекстуальні (оказіональні) відповідники: відповідати (32), пояснювати (5), балачки (2), змовчати (2), почати розмову, хороші слова, запропонувати, кидати, мугикати, відрізати (3), закінчити (2), порушити мовчанку (3), написано, мовчки, попрохати, наполягати, зронити, залишити повідомлення, відказати (15), гуркотіти, звернутися (9), процідити (2), підсумувати, запитати (6), вишкіритися, погодитися (7), відрубати (5), завершити розмову, підбадьорювати, чесати язиком, озватися (7), поцікавитися, гикнути, відмахнутися, знизати плечима, продовжити (12), тощо. Як демонструє цей репрезентативний список контекстуальних заміन дієслова «say» (78 одиниць), перекладачі не тільки додавалися до лексичних замінів, але також використовували граматичні заміни, а саме заміну частин мови.

Було встановлено, що більш частотним способом передачі семантичного потенціалу лексеми «say» в цільовій мові були контекстуальні заміни, які іноді супроводжувались трансформацією семи говоріння у сему іншої дії. Крім того, у деяких рідких випадках, при перекладі стилістично нейтрального дієслова ВМ спостерігались стилістичні зсуви з актуалізацією негативної конотації в його семантиці. Все це, у першу чергу, обумовлено контекстуальним оточенням дієслова, а саме детермінантами способу мовлення. Зафіксовано велике різноманіття детермінантів (конкретизаторів) у вигляді прислівників та описових фраз (with disgust, in mock horror and real delight, aggrieved, unhappily, тощо), які підкреслюють спосіб та манеру говоріння і в значному ступені впливають на вибір перекладного еквівалента. Іноді під впливом детермінанта відбувається злиття семантики дієслова з його конкретизатором, і сема говоріння трансформується у сему іншої дії.

Нульовий переклад також зустрічається в українському варіанті, але опущення дієслів говоріння, зокрема таких, як «say» або «ask», у більшості в ремарках, використовується з метою усунення перевантаження тексту та збереження природності діалогу, особливо, коли структура речень дозволяє читачеві зрозуміти, хто говорить і що саме він має на увазі.

Дієслова «tell», «speak» та «talk» траплялися рідше, загалом на ці три лексеми припадає 103 слововживань. Вони були перекладені здебільше

на рівні словникових відповідників (59 випадків), хоча й були ситуації, де перекладачі передавали ці слова оказіональними відповідниками (38 випадків), або просто їх опускали (6 випадків).

Переклад інших дієслів говоріння включав всі зазначені вище способи передачі їх семантики з використанням лексичних та граматичних трансформацій.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що з невеликою перевагою перекладачі використовували словникові відповідники для передачі семантики дієслів говоріння. Контекстуальні заміни також мали високу частотність і іноді супроводжувались лексичними та граматичними трансформаціями, а саме, конкретизацією і диференціацією значення, смисловим розвитком, заміною частин мови, пермутацією, антонімічним перекладом та додаванням. Крім того, спостерігалась стилістична транспозиція, коли нейтральне дієслово набувало негативної конотації при перекладі. Як лексичні, так і граматичні трансформації було обумовлено системними розбіжностями між двома мовами: на лексичному рівні – різницею у семантичному об'ємі слів та їх сполучуваності, а на граматичному – відмінностями у граматичній будові ВМ та МП. Використання широкого діапазону оказіональних відповідників свідчить про велику понятійну віднесеність деяких дієслів говоріння. Нульовий переклад, застосований перекладачами для уникнення надмірної деталізації, сприяє природності діалогів і забезпечує збереження динаміки тексту. Таким чином, дослідження підкреслює, що комплексний та творчий підхід до перекладу дієслів говоріння дозволяє зберегти лексичні, граматичні та прагматичні аспекти оригіналу, адаптуючи текст ВМ до української мовної системи та культурного контексту.

Список використаних джерел:

1. Великий англо-український словник / Є.І. Гороть, Л.М. Коцюк, Л.К. Малімон, А.Б. Павлюк. Вінниця: Нова книга; Х. : Ранок, 2011. 1700 с.
2. Гузеева А. О., Рябуха Т. В. Синонімічні ряди дієслів мовлення в оповіданнях О. Генрі. В: Сучасні проблеми педагогіки та методики викладання: зб. наук. праць. Мелітополь: МДПУ, 2015. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Sbornyk-9.pdf#page=109>
3. Кузенко Г.М. Перекладацькі функції та їхня роль у діяльності перекладача // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство), 2016. № 6. С. 84-86.
4. Ніл Гейман. Американські боги / переклад з англ. Г. Герасим, О. Петік. Київ: КМ-БУКС. 2017.
5. Gaiman, Neil. American Gods. HarperCollins, 2001. 624 p.